

*A Keresztény Értelmiségiek Szövetsége
Bp. XVI. kerületi csoportjának
2016. októberi kiadványa*

A témához kapcsolódó rendezvényünk 2016. október 5-én 18–20 óra között lesz a Rákosszentmihályi Civil Házban (1161 Budapest, Rákosi út 71.)

*Ötvenhatos forradalmunk és szabadságharcunk bennünk élő történelme
(Visszaemlékezések a 60. évforduló alkalmából)*

Tartalom

I. Bevezetés.....	1
II. Az 56-os forradalom előzményei	2
II./1. Terike története	2
II./2. A kegyetlenkedések emberi háttere	4
III. Hogyan éreztek és gondolkodtak az emberek a forradalom alatt?.....	6
III./1. 1956 október 23. délutáni hangulata Budapesten.....	6
III./2. Budapesti röplap és titkos feljelentés	7
III./3. Forradalom Veszprémben.....	9
IV. Utóirat – a forradalom leverése után	11
IV./1. Pufajkások riadalma Pacsán, marxista oktatók Hruscsov sírjánál	11
IV./2. Marxista oktatók Hruscsov sírjánál.....	12
IV./3. Hősök, gazemberek és a gazembereket kiszolgáló inasok.....	13

I. Bevezetés

A közelmúlt történetírása még hiányos és befejezetlen. A XX. század történelmi tankönyvei nem kiforrottak. Kísért a sztálini diktatúra hatása. A marxisták történetfilozófiája – a történelmi materializmus – a termelési viszonyokban látta azt az alapot, amelyre a történelmi folyamatok magyarázatai felépíthetők. Háttérbe szorult az emberi szabadság szerepe és az egyén erkölcsi mérlegelése. Fernand Braudel történész, a történelmi strukturalizmus atyja szerint a struktúrák determináló hatása szűk teret engedélyez az embernek. Ez iskolapéldája a világnézeti reflexiónak, mely szerint a történelemben hosszú távon személytelen erők, földrajzi, demográfiai, ökológiai, gazdasági struktúrák jelentik a mélyebb realitásokat. Ez a világnézet elmosza az egyén felelősségét és szerepét a történelem alakításában. Eszerint a hősök és gazemberek megkülönböztetésének a történelem szempontjából kicsi a jelentősége, mert az egyén szereplése csak rövid távú esemény. Fernand Braudel „szentjánosbogár-hasonlata” szerint a rövid távú események fölwillannak az éjszakában, de aztán nyomtalanul eltűnnek, nem hagynak maguk után világosságot. Ez a szemlélet elkendőzi, sőt, látszólag igazolja is a történelmi gonosztetteket és leértékeli az áldozatok hősiességét. Napjainkban nálunk is tapasztalható a hóhér és az áldozat közötti ellentét elkendőzésére törekvő történet szemlélet. **Mi nem értünk ezzel egyet**, szerintünk nincs igaza a „szentjánosbogár-elméletnek” sem, mert ezek a felvillanások összeadódva, példaképpé magasztosulva történelmi távlatokban is maradandó fényt sugároznak. Egyetértünk Lord Acton történésszel, aki szerint *a történetírásnak a nemes eszméket követő emberek tettei adnak méltóságot, eleganciát és intellektuális értéket*. A történelem attól kap erőt, hogy élénk tárja az emberek viselkedésének eszmei, erkölcsi hátterét – Simon Schama szerint – és nem pedig attól lesz drámai ereje, hogy hírek formájában szánkba rágják. A történelem poézisa abban a szinte csodálatos tényben van, hogy egyszer ezen a földön, ezen az ismerős földdarabon hozzánk hasonló valóságos férfiak és nők járkáltak, saját gondolatokkal és saját szenvedélyekkel. Az oxfordi R. G. Collingwood mondta egyszer: *Azért tanulmányozzuk, hogy mit csinált az ember, hogy megtudjuk, milyen az ember*. A történettudomány az emberi önmegismerés nélkülözhetetlen formája. Az országok és közösségek ugyanúgy nem hagyhatják figyelmen

kívül azt a sajátos tudást, amelyet múltjuk tanulmányozása nyújt, mint ahogy **az egyén sem értheti meg önmagát, ha nem ismeri saját családját, a saját ősei cselekedeteit és nézeteit!**

Cicero, a római filozófus írta, hogy a történelem nélküli nép csecsemő lelkületű marad, nem tudja, honnan jött és hová tart. Megismerni a múltunkat annyi, mint felnőni. **A történettudomány hivatása tehát az, hogy az emlékezet tanúságának fényével megvilágítsa az emberi lényeket.**

Pályázatunkban ezt a történettudományi hivatást az 56-os forradalom és szabadságharc, valamint előzményeinek történetírásakor igyekszünk teljesíteni. Ám az ilyen módon feltárt igazságok mindig is közelebb fognak állni a nagy regényekben vagy költeményekben föltáruló igazsághoz, mint a társadalomtudósok kutatta elvont, általános törvényszerűségekhez.

A diákok üveges szemmel ülnek az olyan világtörténelmi tankönyvek előtt, amelyek nemcsak telefonkönyv vastagságúak, hanem körülbelül annyira érdekfeszítőek is. Ezekben a termékekben nyoma sincs a nagy történelmi elbeszéléseknek, amelyek meg tudnák mozgatni a képzeletet, ki tudnák elégíteni a történelmi drámák iránti sóvárgást, mely ott él szinte minden ifjú szemében. Személyes visszaemlékezésekkel igyekszünk ezt a sóvárgást kielégíteni.

II. Az 56-os forradalom előzményei

II./1. Terike története

(Idézetek Terike naplójából *dőlt betűvel*)

Terike 1937-ben született Zala megyében, Pacsán, nem messzire a Hertelendy földbirtokos család nyaralójának épülettömbjétől. Terike szülei így írt naplójában:

Édesapám elszegényedett földbirtokos fia volt. A sok gyermek is közrejátszott, hogy szétesett a birtok! Apám már csak fél házat, pincét és egy darab szőlőt örökölt, amit nagyon szép dimbes-dombos panoráma vett körül. Szép időben még a Balatont is lehetett látni. Hegyre menet soha nem mulasztottam el visszanezézni és gyönyörködni a távoli víz csillogásában. Vágyakozva néztem a vizet. Sokszor gondoltam arra, de jó lenne a hajjai között fürödni.

Egyszer az apámmal ott álltunk a hegy tetején. Szétnézve, körbemutatva a tájat, azt mondta:

– Látod lányom, ez valamikor mind a miénk volt! – Némi szomorúság volt a hangjában.

Édesanyám félig német, félig magyar származású. A nagypapját Németországból gazdának hozatta ide a faluban levő uradalom intézője. Itt megnősült, letelepedett, családot alapított. Az egész család az uradalom alkalmazottja volt. Édesanyám is náluk dolgozott – varrt és nagyon szépen kézimunkázott. Amikor megesküdtek apámmal, beköltöztek az édesapám által örökölt fél házrészbe. A másik felét apám testvére lakta a családjával.

Terike szülei a második világháború alatt átköltöztek a Pacsa melletti Andorházára, ahol Terike édesapja vincelléri állást kapott az uradalmi szőlőbirtokon. Az andorházi családi ház, ahol laktak, az uradalomé volt. Ezeket a házakat a földbirtokos építtette az uradalomban dolgozók családjainak.

Négy gyereket neveltek: Terikét és nővérét, valamint bátyját és öccsét. Az oroszok bejöveteleig viszonylag jól éltek. Ekkor Terike édesapja elvesztette vincelléri állását, mert Hertelendyék külföldre menekültek. Édesanyja sem kereshetett már pénzt varrással, hímzéssel. Szerencsére az uradalmi birtokból a gyerekek után három hold földet, összesen 12 holdat kapott a család. Nemsokára azonban a 12 hold földet be kellett adniuk a termelészövetkezetbe.

A majort ellepték az agitátorok. Folyton jöttek, állandóan azt hajtogatták, milyen nagyszerű dolog a TSZCS. Sokkal jobb és könnyebb dolguk lesz a gazdáknak, ha belépnek. Nagy nehezen egy-két gazdával megalakult, apám is köztük volt. Beadta a szekeret, ekét, szerszámokat, állatokat, mindent. Földhöz jutáskor eladták a fél házukat, apám annak árából vette ezeket. Minden ott is maradt. A gazdákat sokat kellett agitálni, míg végül beadták a derekukat. Nagyon nehezen léptek be. Örültek, hogy sajátjukban dolgozhatnak. „Hisz egész életünkben az uradalom földjét túrtuk. Miért adnánk be a közösbe? Nekünk így jó, ahogy van.” Folyton ezt hajtogatták. Olyan nagy volt a nyomás, a prés, hogy mégis kénytelenek voltak belépni. Rákosiék megtalálták a módját, hogyan tegyék lehetetlenné az egyéni gazdálkodást. Megnövelték a beszolgáltatást, és egyéb

furfangos dolgokat találtak ki. A TSZCS azonban rosszabbnak bizonyult, mint a 12 hold egyéni megművelése. Pénzt alig látott a család. Az elvégzett munkáért munkaegységet adtak, erre kellett volna fizetést kapnunk, de nem volt miből. A megtermelt dolgokból osztottak szét valamit, épphogy éhen ne haljunk. Éhezni nem éhezünk, arra nem emlékszem. De arra igen, hogy mi ebédelünk az asztalnál, anyám tesz-vesz a tűzhely körül, apám pedig többször hívja:

– Gyere te is enni! Miért nem jössz?

– Jó-jó, csak egyetek majd jövök

Igen, azt hiszem most visszagondolva, hogy csak miután mi jóllaktunk, jött oda anyám, és ette meg a maradékot. Egyre lejjebb és lejjebb csúsztunk!

Anyánk nagyon szépen járatott minket a Horthy-rendszer alatt. Uradalomtól kapott ruhákból szép dolgokat varrt nekünk. Most viszont nem volt senki, aki segítsen rajtunk. A mi családjunk teljesen elszegényedett! Nem volt pénz semmire, se ruhára, se cipőre. Mezőtláb jártunk kora tavasztól késő őszig. A talpunk úgy megedződött, hogy még a tarlón is mezőtláb szaladgáltunk. Iskolába is mezőtláb mentünk egész késő őszig.

Nagyon sokszor, már deres volt a fű: azon gyorsan átszaladtunk és mentünk tovább. A tél beköszöntével kerültünk nehéz helyzetbe a téli cipő miatt. Ha kinőttem a tavalyit, és nem tudtak a szüleim újat venni, akkor a nővérem cipőjében mentem el valahogy az iskolába. Sokszor nagy volt, ilyenkor papírt tömtem az orrába. A bátyámnak, ha nem tudtak új cipőt venni, akkor nem mehetett iskolába. A nővérem kinőtt cipőjét nem vehette fel, mert nem volt jó neki. Épphogy a betevő falatot meg tudták termelni a szüleim.

Ötödikes lehettem, amikor az egyik tanító néni bejött az osztályba és a következőket mondta:

– Néptáncsoportot szervezek, aki szeretne részt venni, tegye föl a kezét!

Én boldogan nyújtogattam a kezem. Kihúztam magamat, hogy jól látható legyek! Sajnos az én nevemet nem írta föl. Amikor odaért hozzám, rám nézett, nem szólt semmit, ment tovább. Nagyon sajnáltam! Iskola után egy közeli üres teremben próbáltak. Minden alkalomkor arra sétáltam és vágyakozva néztem be a nyitott ajtón. Úgy szerettem volna köztük lenni! A padtársamat jelölték, és én megkértem, hogy tanítsa meg nekem is a lépéseket. Attól kezdve minden szünetben az udvaron gyakoroltunk. Egyik alkalomkor arra jött az a tanító néni, aki tanította a táncot. Figyelt minket, odajött, majd szólt nekem:

– Nagyon ügyesen táncolsz, holnap várlak téged is a próbára! – de látva, hogy mezőtláb vagyok, hozzátette:

– Cipőben gyere, légy szíves!

Nagy örömmel mentem haza. Az volt az első, hogy a nővérem cipőjét fölpróbáltam, hátha jó nekem. Kicsit nagynak tűnt, de tudtam benne menni. Másnap boldogan mentem iskolába. Hát menni tudtam a cipőben, de táncolni nem. Minduntalan leesett a lábamról. Majd' elsüllyedtem szégyentől! A ritmusból kiesve mindig előlről kellett kezdeni. Ez így ment kétszer-háromszor. A tanító néni megelégette az egészet, és szólt, hogy álljak ki, majd közölte:

– Ha nem tudsz másik cipőben jönni, akkor holnap ne gyere a próbára!

Hát én, nem tudtam másik cipőben menni, mert nem volt másik cipő. El voltam keseredve! Most fájt először a szegénység, de nagyon! Szomorúan mentem haza. Otthon mélyen behúzódtam a bokrok közé, és egész délután ott sírdogáltam. Nem mentem játszani, nem akartam senkivel találkozni. Estefelé hazavánszorogtam, anyám mérgesen szólt hozzám:

– Hol voltál? Egész délután kerestelek, sehol nem találtalak!

Amikor rám nézett ijedten kérdezte:

– Hogy nézel ki, mi van veled? Jézusom, te beteg vagy!

Én nyöszörögtem valamit. Gyorsan megmosakodtam, majd lefeküdtem.

Nem vacsoráztam semmit, nem volt étvágyam. Sokáig nem tudtam elaludni. Anyám többször bejött hozzám, figyelt, nézte, van-e lázam. Nem szóltam a problémámról, nem akartam még ezzel is terhelni őket. A sok munka, erőfeszítés, küszködés ellenére láttam a nincstelenségüket. Soha nem voltam követelődző, erőszakos, soha semmit nem akartam kiharcolni magamnak. Igyekeztem jó kislány, lenni. Nem szerettem volna helytelen viselkedéssel is tetézni a bajunkat.

A cipőhiányból adódó sok hiányzása évvesztéssel járt. Terike kinőtt az iskoláskorból, ezért az általános iskola hatodik osztályának elvégzése után nem kötelezték arra, hogy végigjárja a hetedik és nyolcadik osztályt. Az iskola folytatása helyett a TSZCS-be ment dolgozni, hogy segítsen családjá eltartásában.

Borzalmas évek következtek nekem, a 14 éves gyereknek. Míg élek, nem felejttem el! Itt bandában kellett aratni, kapálni – iszonyatos volt. Sokkal, de sokkal nehezebb volt, mint egyénileg. Nem voltak ott a szüleim – ők máshova lettek beosztva –, akik kapáláskor a sor végén besegítettek, vagy aratáskor ebéd után egy kis lazítást engedélyeztek volna. Reggeltől estig, kevés ebédszünet kivételével megállás nélkül, nagy iramban folyt a munka. Éjszakánként úgy elzsibbadt a karom, hogy időnként egy lavór hideg vízbe kellett mártogatnom, hogy tudjak aludni. Ezt az orvos ajánlotta.

Ott volt a repcearatás! Azt hajnalok hajnalán kellett vágni, mert melegben kipattognak a szemek. Pirkadatkor már a mezőn voltunk, és csak addig lehetett dolgozni, amíg ki nem melegedett az idő. Hazamentünk, reggeliztünk, majd folytattuk a munkát a búza- vagy rozstáblán.

A cséplés egyénileg csak egy-két napig tartott, de itt majdnem egy egész hónapig. Nagy melegben, hatalmas porfelhőben dolgozni huzamosabb ideig – emberfeletti volt! Talán lett volna értelme, ha megfizetik ezt a sok munkát, de nem! Éhbérért dolgoztunk! A vezetők meggazdagodtak, mi meg gürcöltünk reggeltől estig jóformán a semmiért. Ez eléggé elvette a kedvét mindenkinek.

Mivel a TSZCS nem fizetett rendesen, más munka után kellett nézniük. Először Terike nővére utazott fel vidékről Budapestre dolgozni. Majd 1953-ban Terikénk is munkába állt 16 évesen Budapesten. A textiliparban orszóznak vették fel. Egész nap fülsiketítő zajban kellett szaladgálnia. A hallást károsító túl zajos gépekhez nem adtak fülvédőt. A nyugati kapitalisták jobban teljesítették a dolgozók munkavédelmi és bérigényét. Terike hiába igyekezett, többször lett sztahanovista, mégsem tellett neki albérletre sem. Fiatal lánymunkatársával egy idős, nyugdíjas házaspárnál, szobakonyhás lakásban ágybérlettel kellett megelégednie. A ház egyetlen szobájában négyen aludtak: ők ketten és az idős házaspár. A WC kint volt a kertben.

A házaspárnak igen kevés volt a nyugdíja, ezért a szobában télen sem fűtöttek, csak a konyhai tűzhelyben égett tűz, ahol főztek. Esténként a jéghideg ágyba csak úgy tudtak lefeküdni, hogy vacsora után tűzhelyen előmelegített cserepet tettek a dunna alá. Munkaerejét éppen úgy kizsákmányolták, mint falun.

1956 tavaszán a Bánki Donát Gépipari Technikum oktatóműhelyében tanító technikusok úgy nyilatkoztak, hogy a két világháború között jobban éltek, jobban megbecsülték őket, mint a Rákosi-rendszerben, amelyben nem a szakmai hozzáértés, tudás és szorgalom volt a mérvadó.

A diktatúráknak az általános emberi gyöngeségeket kell kihasználniuk. Könnyebb elfogadtatni a negatív programot (vetélytársak iránti gyűlöletet), mint bármilyen pozitív küldetést. Ha a párt vezetőinek érdekei úgy kívánták, akkor a párttagoknak értékes, ártatlan embereket kellett kuláknak, kitalált nyugati kémnek kikiáltaniuk, támadniuk és gyűlölniük. **A hitleri és sztálini totalitárius diktatúrák alatt az egyéni előmenetel nem kis mértékben attól függött, hogy meddig volt valaki hajlandó elmenni az erkölcselenségben.**

II./2. A kegyetlenkedések emberi háttere

(A jezsuita Tüll páter visszaemlékezései *dőlt betűvel*)

Az elnyomásra épülő diktatúrák az elnyomás fokozása érdekében gyakran alkalmaztak, pénzeltek primitív, fejletlen erkölcsű embereket, akiket társadalomellenes cselekedetükért jól megfizettek, és akik **jelenleg is nyugodtan élvezik magas nyugdíjukat.**

Köztudottan ilyen volt az ÁVO tagjainak nagy része, akik saját szórakozásukra is kegyetlenkedtek.

Tibor unokatestvérem Horthy vezérkari tisztje volt, katonai tanulmányokat végzett sikeresen. Jó tanuló volt, aki a tanulmányai miatt a harcokban sem vehetett részt. A háború után családjával együtt kitelepítették a Hortobágyra. Mindenüket elvették, és budapesti lakásukból két gyerekével, feleségével együtt egy szál ruhában egy vidéki disznóólba telepítették. Hiába súrolták napokig a disznóólat, a bűz csak megmaradt. Mivel WC nem volt, a ház tövében kellett elvégezniük a dolgukat. A géppisztolyos ávós örök messziről figyelték őket. Amikor a lányokra került a sor, az örök azzal szórakoztak, hogy melléjük eresztettek egy-egy sorozatot.

A golyóktól felverődött földdaraboktól megijedt nők nem fejezhették be dolgukat. Elszaladás közben nem

mindig sikerült bugyijukat rendesen felrángatni és a szoknyájukat elsimítani. Az ávosok ezen röhögtek. Jól tudták azt, hogy ha néha egy felnőtt nőt vagy kislányt eltalál a géppisztolyuk golyója, abból nekik semmi bajuk sem lesz. Azt hazudhatták, hogy a szerencsétlen meg akart szökni.

Köztudottan ilyen volt a verőlegények nagy része. Saját szadista élvezeteik fokozására gondoltak ki magánszorgalomból különböző kínzásokat.

Miért volt szükség tejhatalmú ÁVH-ra és betegesen szadista verőlegényekre?

Ha valaki elfogadja, hogy az egyén eszköz csupán valami magasabb egység, a párt szolgálatában, akkor a totalitárius rendszerek minden szörnyűsége szükségszerűvé válik. A másként gondolkodókkal szembeni erőszak, intolerancia, brutális elnyomás, besúgás, megfélemlítés, az egyén boldogsága, léte iránti teljes közömbösség fontos és elkerülhetetlen. Ehhez szilárd meggyőződés nélküli, alakítható és könnyen rászédhető jellemeket kell a diktátoroknak keresni, akik könnyebben elfogadják a kész értékrendet, ha azt hangosan és sokáig sulykolják a fejükbe. Az ilyen, gyengébb intelligenciával rendelkező, hűséges párttagokat nevezték ki vezetőkné is. A szovjet blokk technikai és gazdasági lemaradása ennek következménye. Mikor nyilvánvalóvá válik a vezetők alkalmatlansága, akkor kegyetlen terrorral, megfélemlítéssel igyekeznek embertelen uralmukat fenntartani. Ezzel biztosítják, hogy bármilyen erkölcstelenséget megtehessenek.

A *Mérleg* folyóirat 93/1 számának 18. oldalán *Joseph Ratzinger* írja „*Tudomány, lelkiismeret és szabadság*” című cikkében: „... **a kommunista diktatúra nem ismert el önmagában véve rossznak és mindig erkölcstelennek tartott tetteket. Mindazt, ami a mozgalom és a párt céljait szolgálta, jónak tartottak, bármilyen embertelen volt is.**”

A keresztény álláspontja ellentétes az ilyen kivételezéssel:

„Az olyan erkölcsi normákkal szemben, amelyek bensőleg tiltják a rosszat, senki számára sincsenek kiváltságok, se kivételek. Semmit sem számít, ha valaki a világ ura vagy a föld összes lakóinak legnyomorultabbja: az erkölcsi követelményekkel szemben valamennyien egyenlők vagyunk” (II. János Pál pápa). **A mindenkire vonatkozó erkölcsi egyenlőség hirdetése volt az egyik oka annak, hogy népi demokráciában a vallást üldözték.** Az ifjúságot igyekeztek távol tartani az igazságtól, helyette a dialektikus materializmust sulykolták beléjük. A világnézeti reflexió tragikus megjelenése volt az, hogy a szocialista realizmus irányzatát a sztálinizmus alatt eltorzították, mindenkinek előírták, illetve kommunista nevelésre használták. A történelmi materializmus tételeiből kiindulva csak a rendszerük mindenhatóságát hirdető, mindent a pártérdekek alá rendelő, egyéni érzelmeket, szabadságvágyat elnyomó szemléletet engedélyeztek.

Az így nevelt fiatalok jelentős részének nincs elég széles látóköre, nem érzékeli az emberi lét nagyságát és kicsinységét. A vasfüggönyön keresztül nem juthattak el hozzájuk kellő mértékben az emberiség évszázadok során összegyűjtött szellemi kincsei. Így sokszor nincsenek tisztában önmagukkal, sokszor nincs helyes értékrendjük és erkölcsi szilárdságuk.

Mindezzel ellentétes volt az ifjúságot jóra, erkölcsös életre nevelő keresztény papok tevékenysége, ezért felsőbb parancsra különös kegyetlenséggel kínozták meg elsősorban a szerzetes tanárokat.

A pécsi Pius Gimnázium jezsuita igazgatóját, P. Tüll Alajost is ezért kínozták meg és tették élete végéig nyomorékká.

Dr. Sárdi Jenő „*Föllebbezés a magyar néphez*” címmel adta ki könyvét, melyben ismerősei és saját megpróbáltatásairól ír. Ebből a könyvből közöl részleteket a Jezsuita Intézmények Diákjai Egyesületének híradója, a *Mecsekalján* 2001-es száma. (Szerkesztőség: 7632 Pécs, Maléter Pál u. 86.) A 17. és 18. oldalról idézzük az alábbiakat:

„P. Tüll Alajost 1948. decemberében bízták meg a jezsuita provincia vezetésével. 1949 augusztusában ezért letartóztatták az ávosok, és az Andrássy út 60. alatti épületbe szállították. Szeptember 20-a táján volt a tárgyalás, melyen 4 évre ítélték tiltott határátlépésben való segítségnyújtás címén. A felső bíróság az évek folyamán 2 és fél évre mérsékelte a büntetést, de nem bocsátották szabadon, hanem internálták Kistarcsára, majd új pert indítottak ellene titkos eljárással, és hétévi fegyházbüntetésre ítélték.

1956. november 1-jén a szabadságharcos felkelők szabadították ki a gyűjtőfogház korházából és szállították el a Péterfy utcai kórházba mint teljesen tehetetlen embert, aki a maga lábán nem tudta a szabadságát visszakapni.

Az orosz tankok segítségével újra hatalomra jutott kommunista »urak« három ízben akarták visszavitetni a büntetés letöltésére a fogházba, de az orvosok közbelépésére nem hajtották végre a parancsot.

Tüll páter visszaemlékezéseiben – sok egyéb közt – így mondta el a legsúlyosabb megpróbáltatásait: Sajnos egy nagyon szigorú büntetésnek az emlékéit hordozom ebből az időből. Az intézet parancsnoka szemünkre vetette, hogy mi papok butítottuk a népet és ezért meg kell bűnhődnünk. Erre, mintegy jó példát adva, mindhármunkat alaposan megpofozott. Erőteljesen a lábunk közé rugdosott, szóval nagyon megalázott.

Azokon a napokon, amelyeken fél kosztot éltünk, esténként hat órára kikötöttek bennünket. A kikötés abból állt, hogy törökülésbe ültettek, és vasláncsal a jobb csuklónkat a bal bokánkhoz kötözték és fordítva.

Az emberek a fájdalomtól rettenetesen ordítottak, de úgy este tíz óra tájban már általános csend volt, mert négy óra múltával visszaengedték a szerencsétlen rabokat a cellájukba.

Velünk, papokkal azonban kivételt tettek, mert hat órára vertek minket béklyóba. Minket ez a büntetés tizenhat alkalommal ért. A kikötés fájdalmainak növeléséért még ránk is térdeltek, hogy a lánckötés minél szorosabb legyen.”

Páter Tüll Alajos, aki mindenkivel csak jót tett, mintaszerű, erkölcsös életet élt, nagyon jó tanár és igazgató volt, halála napjáig viselte megkínzott gerincének terhét. A tettesek pedig magas nyugdíjjal, háborítatlanul élvezhették az életet halálukig. Ez az emberi igazságszolgáltatás teljes csődjét jelenti.

III. Hogyan éreztek és gondolkodtak az emberek a forradalom alatt?

III./1. 1956 október 23. délutáni hangulata Budapesten

(György naplója dőlt betűvel)

György 1928-ban született ősi magyar nemesi család tagjaként. Neve megtalálható a két világháború közötti hivatalos nemesi névsorban. 1956-ban a budapesti Bánki Donát Gépipari Technikumban oktatott mint matematika–fizika szakos tanár.

1956-ra a magyarok már tisztában voltak azzal, hogy a Szovjetunió által leigázott ország vagyunk, melyet a szovjet hadsereg tart megszállva. A baloldali értékek hangoztatása a Szovjetunióban és ennek következtében Magyarországon is csupán külső máz, álbaldaliság. **A vasfüggöny ellenére már minden értelmesebb magyar látta, hogy a nyugati országok – Svédország, Németország – jobban igazodnak a baloldali értékekhez, náluk jóval nagyobbak a szociális juttatások, erősebb a szociális háló, mint a Szovjetunióban és Magyarországon.** Valóság viszont az egész magyar nép elnyomása, és ezen belül a magyar moszkoviták uralmának biztosítása. Kétségtelenné vált, hogy a magyar kormány politikáját Moszkvából irányítják, Moszkvában dönt el, hogy ki legyen a magyar miniszterelnök. Magyarország a megszálló szovjet hadsereg árnyékában a Szovjetunióban folyó egyéni hatalmi harc játékszerévé vált. Sztálin halála után, mikor Hruscsov elkezdte a tragikomikusan istenítt generalisszimusz kegyetlen és erkölcstelen tetteit a hatalmon lévő saját csoportja érdekében megpendíteni, nálunk Rákosit önkritikára kényszerítették. Felcsillant a remény, hogy Magyarország legalább részben visszanyerheti szabadságát. Minden magyarnak mondható hazafi kívánta a szovjet csapatok távozását. György naplójából idézünk:

1956 október 23-án kora délután a belvárosban randevúztam Emmával. Utána ő hazament Albertfalvára, ahol lakott, én pedig bementem a Bánki Donát Gépipari Technikum esti tagozatára a Népszínház utcába, ahol megtudtam, hogy a tüntetések miatt nem lesz tanítás. Kiléptem az utcára, körülnéztem a Blaha Lujza téren. Feltűnően sok ember volt ott, beszélgettek, vitatkoztak. A délelőtti egyetemista-felvonulás hallatára lassan mérséklődött bennük az a hatalmas nyomás, ami a szólásszabadságot megbéklyózta. Olyanokról kezdtek beszélgetni, amit sokszor még szűk körben sem mertek kimondani, mert sohasem lehetett tudni, hogy ki a besúgó. Most viszont el merték mondani, hogy a Pécs melletti uránbányából szinte ingyen viszik el zárt kocsiban az uránércet. Elmondták, hogy Japán felajánlotta a magyar kormánynak egy személyautógyár Magyarországra telepítését, de Moszkva ezt nem engedte meg. Szóba hozták azt is, hogy az elátkozott nyugaton jobban teljesítik a munkavállalók követeléseit, mint nálunk. A szovjet csapatok magyarországi jelenléte mindenkit irritált. Érezték, hogy ez a megszállás biztosítja Magyarország szovjet kizsákmányolását.

Majd lassan elindultak a Nagykörúton a Margit híd irányába. A nagy tömeg miatt nem jártak már a villamosok. Egyre kíváncsibb lettem arra, hogy hová tart a sok ember, ezért én is velük tartottam. Ahogy

haladtunk, egyre többen lettünk, a sorok egyre tömörebbé váltak. A Híradó mozi után olyan épülethez értünk, melynek tetején vörös csillag volt. A tömeg erre egyre hangosabban, egyre erőteljesebben egyre határozottabban, ütemesen kiáltozta: „Le a vörös csillaggal, le a vörös csillaggal!” Aztán a kommunista kormány lemondását követelték. Azon gondolkodtam, hogy le fog-e mondani ezután a kormány – mindenestre illene ezt megtennie. Az utcát most már teljes szélességben elöntötte a tömeg. Méltóságteljesen, megállíthatatlanul mentünk előre. **Összehangolt nagy egység parányi részének éreztem magam.** A magyarok döntő többségét megalázták, megnyomorították a kommunista diktatúra alatt. Azok hömpölyögtek most itt velem együtt, akiket megtiportak, kiraboltak, megaláztak a Rákosi-uralom alatt. Nagyon meg tudtam érteni a velem haladókat, akik fegyvelmezetten és elszántan nyomultak előre egészen a Parlament előtti térre. A mikrofonba először egy Erdei nevű kommunista szeretett volna a néphez szólni.

Hangját elsöpörte a hatalmas erősségű, mindenhol szétáramló, viharosan zúgó kiabálás: „**Nincs szükségünk a régi gazemberekre!**” A tömeg Nagy Imrét szerette volna meghallgatni.

Már sötétedni kezdett, mikor még folyt a huzavona arról, hogy ki beszéljen a néphez. Közben elindultam gyalog Pesterzsébet irányában hazafelé. Útközben csoportosan érkező ifjómunkásokkal és szakmunkás-fiatalokkal találkoztam, akik oktatójukkal együtt a Magyar Rádió Bródy Sándor utcai épülete felé tartottak, ahonnan már folyamatos lövöldözés hangja hallatszott. Így érkeztem el a Rákóczi útra. Duna felé nézve az út jobb oldalán a Blaha Lujza tér felől érkezett katonai teherautók álltak egészen az Múzeum körútig, fegyveres katonákkal megrakottan. Gondolom, azért rendelték ki őket, hogy segítsenek a Rádió épületét védő ávósoknak. Parancsnokuk a teherautók mellett járkált föl-alá, vitatkozott a katonákkal. **Több katonán látszott a vívódás.** Nem szívesen segítettek volna az ávósoknak, akiket a magyar nép többsége – velem együtt – szívből utált. Látszott rajtuk, hogy nem akarnak lőni az ifjómunkásokra, a magyar fiatalokra, az egyetemistákra, akiknek egyik csoportja fegyver nélkül agitálta a katonákat, tiszteket. Érezhető volt az egyetértés abban, hogy húzni kell az időt, inkább várjanak, ne avatkozzanak be. Folytatva az utam késő este érkeztem haza Pesterzsébetre. A Gubacsi út környékén a Lámpagyárból forradalmárok hordták ki a fegyvereket.

Október 25-én bementünk a fellobogózott városba. Ha olyan zászlót láttunk, melynek közepéből elfelejtették kivágni a vörös csillagos kommunista jelvényt, becsengettünk, és kértük, hogy tüntessék el a Rákosi-diktatúra szégyenteljes maradványát. Az egész úton rengeteg zászló között csak egy-kettő volt, amelyiket elfelejtettek a közepén kilyukasztani. Bent a városban egyre elszántabb tüntető csoportokkal találkoztunk.

Benéztem a Népszínház utcai Bánki Donát Gépipari Technikumba, ahol tanítottam. Tanítványaim hősiiesen helytálltak. Készítettem számukra plakátokat, amelyeket kiragasztottam. Ezt írtam rá:

„A szovjet pusztít, rombol, gyilkol, de győzni nem tud!”

Visszaemlékezve, kissé naivnak tűnik ez a biztató lelkesedés. De talán mégsem tudott volna győzni, ha nincsenek olyan áruelők, mint Münnich és Kádár. Hruscsov esetleg nem támadott volna Magyarországra november 4-én, ha nem érezte volna háta mögött az áruelők támogatását.

Sajnos, Hruscsov nem rendelkezett elegendő értelmi képességekkel ahhoz, hogy kiegyezett volna Nagy Imrével. Ez előnyös lett volna a Szovjetunióknak és Magyarországnak is. De ettől féltek leginkább a magyar, szolgalelkű moszkoviták. Ők nagyon aggódtak amiatt, hogy 56-os forradalmunk igazságos forradalom volt, nem akart senki ártatlanokon is mindenáron bosszút állni. A moszkoviták sortüzekkel, fegyvertelen tüntetők lövetésével igyekeztek felkorbácsolni az indulatokat. A parlamenti sortüz után már mindenki, a katonaság is, a gyilkos ávósokat kereste.

III./2. Budapesti röplap és titkos feljelentés

(Elemér naplója *dőlt betűvel*)

Elemér 1889-ben született. A pécsi Zrínyi Miklós Hadapródiskolában tanított, így katonai rangot, alezredesi fokozatot ért el. Ezért, mikor hazatért négy évi orosz hadifogságából, Pécsen nem akarták tanárként alkalmazni.

Orosz hadifogságában jól megismerte a szovjet rendszert. **Látta azt, hogy az egész hazugságra épül,** ezért ebben a rendszerben a hazugság nem bűn, hanem érdem. Fölutazott Pécsről Budapestre, ahol nem ismerték. Bemutatta matematika–fizika tanári diplomáját, és azt mondta, hogy eddig még nem tanított, a két világháború között magáncégnél dolgozott. Fel is vették kezdő tanári fizetéssel. A besúgók azonban nem pihentek.

Feljelentették, de szerencsére akkor Nagy Imre volt a miniszterelnök. A feljelentés eredménye az lett, hogy felemelték a fizetését, mert beszámították neki a pécsi Zrínyi Miklós Hadapródiskolában tanított éveket. Az 56-os forradalom alatt megtalálta a minisztériumban a feljelentés titkosított eredeti példányát, amit Ákos Barnabás írt alá.

Október 22-én, hétfőn abbamaradt a napló, mert óriási, világtörténelmi események voltak. Most visszaemlékezve pótolom a kiesett napok leírását: 1956. október 23., kedd. Ezt a napot fel fogja jegyezni a világtörténelem, de különösen Magyarország története! Ifjúságunk hazaszeretete túlszárnyalta még az 1948-as márciusi ifjak hőstetteit is. Milyen személyes élményeim voltak? Erről írok, mert ami történt, az úgymint benne lesz a történelemkönyvekben.

23-án délután az egyik leány-magántanítványomnál voltam, és amikor elbúcsúztam, mondja az anyja: „Mi van Pesten!? Nagy tömegek járnak az utcákon nemzeti színű szalaggal és tüntetnek.”

24-én egész nap hallottuk a lövöldözést.

25-étől, csütörtöktől megmozdult a vidék. Véres harc volt Mosonmagyaróváron, megnyílt a határ, melyen keresztül nyugati újságírók is érkeztek.

Egy hétig volt újra szabad a magyar: okt. 28. – nov. 4. Csodálatos volt a nemzeti összefogás, egymás önzetlen segítése, futkostak az autók nagy nemzeti zászlóval vagy vörös keresztrel vagy nagy felírással: Élelem. Fiataloktól kaptam az alábbi röplapot.

„NAGY IMRÉBEN A BIZALMUNK!

*Ez volt a jelszó még kedden, 23-án. Ez a bizalom két-három napra megingott, de most erősebb, mint valaha! Kiderült, hogy Nagy Imre **két napig az ÁVO foglya volt**. Géppisztolyokkal a háta mögött mondta el első rádióbeszédét. Legújabb nyilatkozatából kiderült, hogy a statáriumot és a szovjet csapatok beavatkozását nem ő rendelte el. Ezt csak a Rákosi-Gerő-féle gazemberek fogták rá, hogy megbuktassák.*

Mi tehát hiszünk Nagy Imrének. De féltve intjük, vigyázzon a nép bizalmára! Azonnal különítse el magát a hazaárulóktól! Azonnal takarítsa ki kormányából a régről itt maradt szemetet, azokat, akiket joggal vet meg és gyűlöl a nép.

Intézkedjék, hogy a szovjet csapatokat vonják ki az országból! Intézkedjék, hogy az ávósok ne furakodjanak be az új rendőrségbe!

Nagy Imre helytállását már eddig is sok helyes intézkedés igazolja! Sürgetve várjuk a többit is. Amilyen mértékben Nagy Imre teljesíti a nép jogos követeléseit, bizalmunk olyan mértékben fog benne növekedni.

EGYETEMI FORRADALMI DIÁKBIZOTTSÁG”

1956. október 30., kedd

A harcok szünetében, délután volt Gyuri fiam esküvője a pesterzsébeti templomban. Üres volt a templom. Sokkal meghatóbb volt, mint az ünnepélyes esküvő.

1956. október 31., szerda

... Közben a győri rádió a balatonszabadi adóval különvált, majd Pesten is megszólalt a Szabad Kossuth Rádió. A forradalom előtti Kossuth Rádióról elmondta:

„Hazudtunk reggel, délben, este, hazudtunk minden hullámhosszon...”

Hangoztatta, hogy az alkalmazottak közül is leváltották a bűnösöket.

Pestre mentünk Ervin fiamat meglátogatni. Hazafelé megnéztük a Kilián laktanyát. A Baross utcán mentünk végig. A körút borzalmasan nézett ki. Leomlott emeletek, összedőlt házak, tele lövésekkel. Nagy harcok lehettek. Kilőtt tankok, személyszállító autók hevertek az utcán. A Bakáts tér tele sírokkal.

1956. november 1., csütörtök

Jenő bátyámhoz mentem. ... A Móricz Zsigmond téren még megvoltak az utcakövekből rakott barikádok. Éppen akkor mentek be a magyar tankok a Hadik (azelőtt Zalka Máté) laktanyába, magyar zászlóval. A tömeg szinte ünnepelte őket. A Múgyetem előtt is állt 5-10 magyar tank. Mikor az Erzsébet hídnál voltam, lövéseket és robbanásokat hallottam a pesti oldalról. Egy járőrelő elmondta, hogy az ávósok magánlakásokban

ellenállnak, és azok ellen folyik a harc. Elmondta, hogy a körúton egy ember megismert egy ávóst. Az illető tagadta, azonban a tömeg megragadta és megmotozta. Levelet találtak nála, melynek melléklete 70 ezer forint volt. A levélben biztosították, hogy jó búvóhelyet tudnak számára. A magas fizetésért fegyvertelen tüntetőkre lövő **bérgyilkos** ávóst megverték, közben júdáspénzét a szájába tömték, majd a nemzetőrök elvitték.

Elmentem az Oktatásügyi Minisztériumba, ahol szabadon lehetett bemenni és válogatni az iratok között. Elhoztam a személyi dossziémat, benne az ellenem tett feljelentéssel.

Hat vöröskeresztes osztrák autót láttam a Margit hídon, kiket a közönség lelkesen üdvözölt.

A belváros lépcsőházaiban lövésre kész katonákat láttam, kik ávósokra várakoztak.

Hazafias magyarok kitartó küzdelme az orosz álbaldaliak tankjai ellen.

1956. november 4., vasárnap

Ágyúszóra ébredtem kora reggel 5-6 órakor. Támadtak az oroszok.

Hétfőn, kedden pergőtűszerű ágyúzás volt hallható Pestről. Ilyen messziről is félelmetes volt. Valószínűleg a Kilián laktanyát is lőtték, azután a Népliget környékét. Később Csepelt lőtték a Gellért-hegyről vagy Sas-hegyről.

Pesterzsébeten a szabadságharcosok szállása a Kossuth gimnázium volt. Gimnáziumunk udvara tele volt ágyúkkal, autókkal. Láttam, amint sebesülteket visznek teherautón. Éppen az OTI előtt voltam, amikor egy fejlődéses fiataalt két oldalról támogatva hoztak. A vér csurgott az arcán, de ő azt mondogatta: „Semmi az egész.” – de az arca sápadt volt. Schneider István (IV. B.) ott segített vöröskeresztes köpenyben, és azt mondta, hogy puskával harcolnak tankok ellen. Az egyik munkásfiatal bokalövést kapott, és le kell vágni a lábát.

A Soroksári út, a Határ út, a Nagykőrösi út csúnyán néz ki. Pesterzsébetet észak-, észak-keletről a 13-as villamos sínje mentén napokig hősiiesen védték a szabadságharcosok, gimnazisták, szakmunkástanulók. Az oroszok a vöröskeresztes mentőautókra is lőttek. Ott volt vezetőjének sírja, mellette a vöröskeresztes zászló. Csepelen magyar katonák vívtak harcot az oroszok katonákkal.

1956. november 11., hétfő

A szabadságharcosok körülbelül egyheti hősiес védekezése után bevonultak Pesterzsébetre az oroszok. Két tank megállt a rendőrség előtt és ott is maradt. Csepel még tovább ellenállt. Magyar katonák harcoltak ott munkásokkal vállvetve mindaddig, amíg volt lőszerük, bebizonyítva ezzel hősiес hazaszeretetüket. Gépgyűjűkkel egy orosz repülőgépet is lelőttek.

(Csepel, vezesd a harcot, Pesterzsébet, felelj neki...)

III./3. Forradalom Veszprémben

1956 szeptemberében a megszokottól eltérő hangulatban kezdtük meg a veszprémi Lovassy László Gimnázium IV. osztályát a Várban épült patinás, több száz éves épületben.

Az egyre gyakrabban megjelenő kritikus hangok, a DISZ-en belül megalakult Petőfi Kör, a Magyar Írók Szövetségének 1956 szeptemberében megjelent nyilatkozatai felkeltették érdeklődésünket.

Október 23-án az iskolában hallottam meg, hogy Budapesten kitört a forradalom. Nem lehet leírni azt az érzést, ami elragadott, így természetes volt, hogy megpróbáltam bemenni délután 3-kor a Petőfi Színházba a Vegyipari Egyetem által rendezett nagygyűlésre. Szerencsére sikerült bejutnom a karzatra, ahol szakmunkássá vált régi iskolatársaimmal is találkoztam.

A gyűlésen az egyetem rektora elnökölt, valamint a Diákjóléti Bizottság is az elnökségben foglalt helyet. A téma az egyetemi autonómia, az oktatás szabadsága és a MEFESZ megalakítása volt. Az egyre radikálisabb követelések közepette szólalt meg a színház hangszórójából Gerő Ernő gyalázkodó, fenyegető beszéde, amely alapjaiban változtatta meg a közönség viselkedését. Ezt csak fokozta a soproni, majd a miskolci egyetem diákküldöttségének megjelenése, akik már nyíltan követelték a Rákosi-rendszer megbuktatását, új kormány megalakítását és az országos összefogást.

A forradalmi hangulat ellenére, bár akadozva, de folytatódott a tanítás iskolánkban, délutánonként mindig részt vettünk a spontán összejött csoportosulásokban. Amellett, hogy a város felbolydult, semminemű erőszaknak nyoma nem volt.

Egyik nap értesítés érkezik az egyetemistáktól, hogy mindenki vonuljon ki az utcára, követeljük a tüzszünetet Budapesten és a szovjet csapatok kivonását az országból. A gimnázium több száz tanulója azonnal kitódul, az igazgatónk szabályos sorakozót rendel el, és maga áll az élére, majd megindulunk az egyetem felé. Az utcákon a járókelők tömegesen csatlakoznak, végül szinte a várost elfoglaló tömeg vonul. A Kossuth utca sarkán megpillantom egyik osztálytársamat a járdán, akit szülei két oldalról fognak, szeméből hullanak a könnyek. (Szülei a faárugyár pártvezetői).

Székely Tibor:

„1938-ban születtem Szombathelyen. Édesapámat mint Don-kanyart, majd Szibériát megjáró bírót másfél évenként helyezték át velünk együtt, végül Veszprém bizonyult végleges helyünknek, ahova 1951-ben kerültünk. Mint „értelmiségi” származású gyerek csak nagy nehezen kerültem be a veszprémi Lovassy László, volt Piarista Gimnáziumba, ahol a humán tagozaton érettségiztem 1957-ben. A forradalmat 18 évesen éltem át. Osztályunk a továbbiakban is megőrizte a szabadság hangulatát, amit ki is nyilvánított az iskolai ünnepeken.

Csak később vettek fel a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Bányamérnöki karára, ahol 1964-ben végeztem.

A közép-dunántúli szénbányák dudari, majd padragi bányáiban dolgoztam, míg 1979-ben Budapestre helyeztek kutató-tervező intézetbe osztályvezetőként, majd 1987-ben az Ipari Minisztérium Energiagazdálkodási Főosztályán végeztem operatív munkát nyugállományba vonulásomig. Ezt követően 10 évig dolgoztam a Központi Statisztikai Hivatal Módszertani Főosztályán (EU-s jogharmonizáció stb.)”

Óriási ovációval fogadjuk a Tűztorony csúcsáról az ötágú vörös csillag ledöntését, állítólag ugyanazok a munkások végzik, akik felszerelték valamikor. A menetben felváltva énekelünk Kossuth-nótákat, majd „Mars ki ruszki”-t skandalunk. Nagyot derülünk azon, hogy a belvárosban a járdán családosan sétálnak a szentkirályszabadjai szovjet légierő tisztjei. Senki nem köt beléjük. Ők kijelentették semlegességüket, még az élelmzésüket is biztosítja a város.

A több tízezres tömeg elhalad a helyi ÁVO-s laktanya előtt, ahol zárt ajtókat, ablakokat látunk, csak egy ör áll békésen a bejáratnál. Az igazság az, hogy a tiszték szétszéledtek, elbújtak valamerre, a legénység maradt a kaszárnyában. A nép szidja őket rendesen, de atrocitás nem történik, a fegyverek zárolva vannak.

Október 26-án alakult meg a Veszprém Megyei Forradalmi Tanács, amelynek két tagja is tanárunk: dr. Brusznai Árpád (latin-történelem) és a pályakezdő Monori Gyula (fizika). Ki kell emelnem Brusznai Árpád klasszika-filológia szakos tanárunkat, aki kiemelkedő egyénisége volt iskolánknak. Tekintélyt parancsoló megjelenése, rendkívül érdekes órái és az, hogy nekünk, diákoknak még a gondolatainkat kitalálta,

felejtethetlenné tette őt számunkra. A történelemórát azzal kezdte, hogy most tegyük félre a tankönyvet, mert az csak félrevezet. Saját jegyzeteinkből tanultunk. Mindenek felett magyarságra nevelt, például ahogyan feleltetett is, megróva, ha valamilyen nemzetközi történelmi eseményhez nem tudtuk azonosítani az akkori megfelelő magyar történéseket. Latinból a klasszikus irodalmat, antik retorikát olyan szinten tanította, hogy én később műszaki egyetemistaként gimnazistákat korrepetáltam.

Az a tény, hogy Veszprémbe vértelenül győzött a forradalom, nagy részben dr. Brusznai Árpád nevéhez kötődik, aki a Forradalmi Tanács elnökhelyettese, majd október 31-től elnöke volt. Nem engedett semmiféle önhatalmú erőszakot, mindent a törvényes bírósági úton szándékozott megítélni. A Veszprém Megyei Forradalmi Tanács ennek érdekében az egész megyére elrendelte a statáriális bíraskodást a fegyveres vagy más erőszakos cselekmények ellen. A még szolgálatban lévő ÁVO-sokat – részben a nép bosszújától védendő – börtönbe záratta azzal, hogy ügyüket majd a bíróság fogja tárgyalni. Papp János munka nélkül maradt megyei párttitkárnak szakmájának megfelelő munkát ajánlott fel. (Bár ne tette volna!)

Október végén már kialakult és jól működött az új összetételű közigazgatás, a szénbányák termelni kezdtek, az élet normalizálódott. November elején egyre aggasztóbb hírek jöttek a szovjet csapatok készülődéseiről. Felfegyverezték a Nemzetőrséget, a honvédségnél zárolt fegyvereket szabaddá tették.

November 4-én, vasárnap hajnalban iszonyú robajra ébredtem, csak nehezen fogtam fel, hogy megtámadtak az oroszok. Mint kiderült, Veszprémbe két oldalról rontottak be a tankok, és lőttek mindenre, ami az útjukba került. A város közepén találkoztak a Budapest és Szombathely felől a 8-as úton érkező támadók, és a sötétben egy ideig egymást lötték a városban.

Ettől kezdve még hetekig tartott a fegyveres ellenállás a városban és környékén. Amikor az első nagy roham lezajlott, felmentem a Várba, ahol a következő kép fogadott: a Várba vezető kapu kövekből készült erős

barikáddal elzárva, rajta sok vérrel, előtte a felfelé vezető kockaköves utca vastagon le volt öntve olajjal, hogy a tankok ne tudjanak feljönni a barikádig. A Várat végül gyalogsággal és repülőgépekkel ostromolták, míg el nem tudták foglalni.

Jellemző az elhúzódo ellenállásra, hogy egyszer egy utcában rekedtem, ahol heveny tűzharc tört ki felettem. Később a Megyeháza előtt akadtam el, mivel a járdán egy orosz ágyú tüzelte az épület legfelső emeletén keresztül a padlást, ahonnan rendszeresen, minden ágyúlövés után más pontról géppuskáztak rájuk az ellenállók.

Hihetetlen, hogy a felfegyverzett fiatalokat milyen nehezen és lassan tudták csak kiszorítani heves utcai harcokkal a városból!

1957 tavaszán osztályunk, a megszokott gimnáziumi érettségiző szalagtól eltérően, nemzeti színű, fekete ráhímzett évszámú szalagot hordott, amelyet néha az utcán a karhatalmisták letéptek, de pótlásukról a lányok gondoskodtak.

Az 56-os élmények kitörölhetetlenül élnek tovább szívünkben.

Székely Tibor

A képen korabeli albumomban Brusznai tanár úrral és legjobb barátommal, dr. Havas László klasszika-filológia professzorral (tanár úr hatása!), alul pedig érettségi szalagunk látható

IV. Utóirat – a forradalom leverése után

IV./1. Pufajkások riadalma Pacsán, marxista oktatók Hruscsov sírjánál

(György visszaemlékezései *dőlt betűvel*)

1956-ban a magyar szabadságért harcolók nagy része a munkásosztályhoz tartozott. A kegyetlen kádári megtorlás áldozatainak listáján sok munkás szerepel. Az 56-os forradalom leverését úgy is értelmezhetjük, hogy az álbaldali Szovjetunió lerohanta a valódi magyar baloldalt azért, mert félt, hogy elveszítheti uralmát Magyarország felett. Még a pufajkások is tudták, hogy Moszkva nem a magyar munkásosztály megvédésére küldte csapatait ránk, hanem attól tartott, hogy Nagy Imre kormánya nem fogja mindenben utasításait követni. Pedig ha Szovjetunió nem támad 1956 november 4-én, akkor nálunk megvalósulhatott volna a valóban baloldali politika. Némiképp közeledtünk volna a nyugathoz, de biztos, hogy nem árusítottuk volna ki nekik országunkat úgy, mint ahogy azt 1990 után tették a pufajkások és azok utódai Horn Gyula miniszterelnöksége alatt.

*Forradalmunk és szabadságharcunk leverése után az orosz szuronyokkal ránk erőszakolt Kádár-Münnich-diktatúra munkás-paraszt kormánynak merte nevezni magát. Erre válaszul a **Munkástanácsok felhívására az egész ország lebénult**, munkások és parasztek nem voltak hajlandók az orosz tankokkal „megválasztott” kormánynak dolgozni. Országos sztrájkot azonban nem lehet túl hosszú ideig fenntartani. Ha elfogy a tartalék, az emberek honnan vegyenek élelmet? De így legalább nyilvánvalóvá vált, hogy a Kádár kormány hazugságra*

épült, és visszatért Magyarországra a szovjet „hazugságkorszak”. Megrögzött hazugokból álló nemzet, még ha együtt marad is, nem lehet jó társadalom, és ily módon nem felelhet meg az állam igazi céljainak sem.

Mikor már kezdett megindulni a vonatközlekedés, elhatároztuk feleségemmel, Emmával, hogy meglátogatjuk Emma szüleit Pacsán, akikkel én még nem is találkoztam. Pacsa Keszthely és Zalaegerszeg között fekszik. A vonatok még csak Balatonszentgyörgyig közlekedtek, ahol kimentünk az országútra. Intésünkre csakhamar ponyvával befedett teherautó állt meg. Felvett mindkettőnket. A ponyva alatt heten-nyolcan ülhettek, akik Pacsán keresztül a nyugati határ felé utaztak. Bízattak minket, hogy ne szálljunk le, ők tudják, hogyan lehet biztonságosan átjutni Ausztriába. Emma nem akart nyugatra menni, én pedig látni szerettem volna a szüleit. Így hát megállt a teherautó, és elbúcsúztunk a kedves, disszidáló magyaroktól, akik távozásukkal nyilvánítottak véleményt.

Néhány napi pacsai tartózkodás után, az indulás előtti éjjel Emma bátyjával kerékpáron körbejártuk Pacsát, és a villanyoszlopokra kitűzdeltük a Bánki Donát Technikumban annakidején kiragasztott és onnan megmaradt plakátokat: „A szovjet gyilkol, rombol, de győzni nem tud!”

(Megjegyzés: Évek múlva tudtam csak meg, hogy milyen nagy felfordulást okoztunk. Mozgósították a karhatalmisokat, fegyveres segítséget kértek stb.)

Budapesten lassan megindult a munka. A Bánki Donát Technikum esti tagozatának igazgatója disszidált, így új igazgatót kaptunk. Mivel csak délután kellett a Bánkiban tanítanom, ezért délelőtt egy egészségügyi középiskolában fizikaórákat vállalhattam az 1957/58-as tanévben. Az egyik délelőtt alig tudtam bejutni, mert Kádár-különítmény szállta meg a középiskolát. Minden tanteremben rendőr tartózkodott, jelenlétiük mellett kellett fizikaórát tartanom. Közben kint elásott fegyverek után kutattak fémkeresővel. Néha bejöttek és elhurcoltak az óráról egy-egy 16-17 éves tanulót vagy tanulólányt, akik brutálisan megfélemlítve tértek vissza. Az óráközi szünetben is közrefogtak minket a rendőrök. Az egyik kislány keservesen sírt, a többiek vigasztalták. A kislány barátját, tanuló társát elvitték a rendőrök. Lehetséges, hogy többé nem fogja viszontlátni.

A Bánki Technikum esti tagozatán egyik tanítványomról, egy fiatal munkásról azt mondták a többiek, hogy részt vett a Rádió ostromában. A pufajkások ezért jól megverték aztán elengedték. (Megjegyzés: A szerencsétlen azt hitte, ezzel az ügye el van intézve. Félév múlva újra elfogták és kivégezték szegényt.)

IV./2. Marxista oktatók Hruscsov sírjánál

Az ötvenhatos hősöket, többségükben baloldali gondolkodásúakat felakasztották vagy börtönbe küldték. A „Szovjet Birodalom” az őket kiszolgáló moszkoviták közreműködésével uralkodott Magyarországon. Kádár Hruscsovnak lett kiszolgáló „inasa”. Közben egyre többen léptek be az MSZMP-be. Többségük azért, hogy előbbre jutásukat megkönnyítsék. Az MSZMP párttagjait aszerint lehetett megítélni, hogy miért léptek be a pártba és ott hogyan tevékenykedtek. A kiszolgálóknak, az „inasoknak” is van felelősségük abban, hogy kit és milyen eszmét követnek. Nem elegendő csupán azt figyelembe venni, hogy ezért jól megfizetik-e őket.

A Felsőfokú Távközlési Technikum Természettudományi Tanszékének voltam egy évtizedig a vezetője. Szobánk ajtaja a Marxista Tanszékkal közös előszobára nyílt. A Marxista Tanszék dolgozói jó véleményüket hangoztatták Hruscsovról, akinek volt némi érdeme abban, hogy először kezdte Sztálint kritizálni, de mégiscsak ő szervezte meg 56-ban Magyarország lerohanását.

Hruscsov halála után, a Kádár-korszak alatt az iskola tanári kara Moszkvába látogatott. A Lenin-mauzóleum látogatása kötelező volt. A Marxista Tanszék dolgozói azonban Hruscsov sírját is mindenáron fel akarták felkeresni.

56-os forradalmunk leverése miatt a magyarok szemében Hruscsov mégis gazember.

Mit keresnek a marxista oktatók Hruscsov sírjánál? Kíváncsi voltam erre és elmentem velük.

Jelentéktelen temető félreeső sarkában találtuk meg Hruscsov sírját, amit néhány öregasszony gondozott csupán. Csodálkoztam a marxisták méltatlankodásán, hogy Hruscsov sírjával ennyire nem törődik a szovjet vezetés, és elkezdték rendbe tenni a sírt. Nem gondoltak a legyilkolt, kivégzett magyar mártírokra? Legjobban akkor döbbsentem meg, mikor azt kifogásolták, hogy miért nem temették Hruscsovot a nála is jóval nagyobb gazemberek, Sztálin és társaik mellé a Kreml falába. Szerintem nekik, Hruscsov szolgálóinak örülniük kellett volna, hogy jelentéktelen sírba temették őt, mert ez arra utal, hogy mégsem volt olyan nagy gazember, mint a Kreml falában nyugvók.

IV./3. Hősök, gazemberek és a gazembereket kiszolgáló inasok

(Gertrude Himmelfarb: „Hősök, gazemberek és inasok” tanulmányából vett idézetek *dőlt betűvel*)

A centralizált, központi utasításos egypártrendszer hívei és vezetői lebecsülik az egyének szerepét, akaratát, eszméit, cselekedeteit és szabadságát. Pedig a központi utasításokat helyi, alacsonyabb szinten lévő egyének hajtják végre, akik hősiességű vagy inas lelkületű, illetve törtető magatartásukkal befolyásolhatják az egész társadalom sorsát.

Részleteket közlünk Gertrude Himmelfarb: „Hősök, gazemberek és inasok” c. tanulmányából, melynek alcíme: „A történetírás lényege: megörökíteni a közélet nagy eseményeit és az egyszerű emberekre gyakorolt hatásait.”

„... a demokratikus hajlamokkal igazán nem vádolható Hegel is jelentősebb szerepet tulajdonított az átlagembernek. Még a mindennapi életük partikularitásában elmerülő emberek is, mondja Hegel, hozzájuthatnak az egyetemeshöz: részei lehetnek azáltal, hogy ők alkotják az államot, melynek törvényei és intézményei kiemelik őket a partikularitásból, szerepet adnak nekik a történelem fejlődésében.”

„Akarat nélkül, egyének nélkül hősök sincsenek. De gazemberek sem. Márpedig a gazemberek eltussolása ugyanolyan megalázó, mint a hősöké. Nagyjából az idő tájt, amikor Condé hercege megjegyezte, hogy »Senki sem hős inasa szemében«, egy másik francia híresség, La Rochefoucauld kimondott egy másik fontos igazságot. A két igazság ötvözhető: »Senki sem hős és senki sem gazember inasa szemében«. Az inas szemében a gazdája ugyanolyan ember, mint a többi – valaki, akinek le kell húzni a csizmáját, akit ágyba kell segíteni, aki szereti a pezsgőt. Sok egyebet is tudhat róla az inas, például hogy jó vagy rossz gazda-e, jó vagy rossz apa és férj-e. Csak azt nem fogja soha megtudni, hogy hős-e vagy gazember – nagyszerű államférfi vagy filozófus-e vagy éppenséggel zsarnok, netán sarlatán.”

„A történelem inas-szemlélete nemcsak a nagyságot és hősiességet, hanem az egyéniséget és a szabadságot is lebecsüli.”

„A történetírás legszentebb feladatának tekintem – írja Tacitus –, hogy egyetlen méltó cselekedetet se hagyjon említetlenül, s az **utókor rosszsallásával sújtsa a gonosz szavakat és cselekedeteket**. Trilling nem volt történész. Annál inkább tudatában volt saját kora történelmének, a náciizmusnak és sztálinizmusnak. Bámulatos érzékenységgel ismerte föl az intellektuális divatokat, például a modern történészek vonzódását a távlati perspektívához – ahhoz a perspektívához, amely Trilling gyanúja szerint elkendőzi, sőt igazolja is a történelmi gonoszítottakat: Bizonyos érzékenységgel megáldott elme számára a »távlati perspektíva« a lehető leghamisabb történelmi szemlélet, mert hangsúlyozásának pontosan az a célja, hogy eltompítsák az érzékenységet – kellő távolságból nézve a hullák és a levágott végtagok már nem olyan rémesek, sőt végül talán lassacskán tartalmas mintává állnak össze. Trilling, akárcsak korábban Tocqueville, a korábbi történetírást részesítette előnyben, vagyis a hősookról, a gazemberekről és mellettük a közemberekről is szóló történetírást, amely – mint Tacitus mondta –, alkalmas rá, hogy megemlékezzen a méltó cselekedetéről és rosszsallásával sújtsa a gonosz szavakat, cselekedeteket. Az effajta történetírás nem fér össze a távlati perspektívában rejlő determinizmussal, azokkal a Tocqueville-emléttel általános okokkal, amelyek tagadják a szabad akaratot és lebecsülik az emberi szabadságot.

Akarat és szabadság nélkül pedig nem lehet erény és gonoszság sem. Erény és gonoszság nélkül pedig nem lehetnek sem hősök, sem gazemberek, csak szolgák lehetnek, akik nem ismerik fel sem a hősök nagyságát, sem a gazemberek aljasságát, és nem veszik észre a történelmi sorsfordulókat sem. Ha az inas-mentalitás diadalmaskodna, semmibe venne mindannyiunkat, a leghétköznapibbakat éppúgy, mint a legkiemelkedőbbeket. Az emberi szellem szerencsére nem tűri sokáig az ilyen megaláztatást. Miután most Kelet-Európában tanúi lehettünk a szabadság és az akarat fantasztikus kirobbanásának, lassan talán remélhetjük, hogy előbb-utóbb az iskolai tanítás okulására és jobbulására szolgálnak ezek az események – ezek a nagy történelmi események, a maguk hőseivel, gazembereivel és inasaival.”

„A történészeknek el kell fogadniuk, hogy igenis létezik nagyság, zsenialitás, rendkívüliség, hogy az emberek helyesen teszik, ha magasztalják az erényeket és törekszenek megszerzésükre, hogy vannak fajtánál, nemnél, osztálynál magasabb rendű igazságok, s hogy mindenki osztozhat ezekben az igazságokban és nemesebbé válhat tőlük.”

„Egészen őszinte igazság: a dologi valóság nélkül nem élhet az ember, de aki egyedül ezzel él, az nem ember” (Buber: Das dialogische Prinzip). Mindez kihat a fejlődésre. „Az egyik kultúra, a konzervatívabb, azt tartja, hogy a jogrendnek és a politikának összhangban kell lennie az igazságosság és az erkölcs transzcendens, Istentől származó rendjével, s szabad nemzetként való fennmaradásunk feltétele a közerkölcs ápolása.” (Részlet a Mérleg folyóirat 93/3 számának 183. oldaláról Avery Dulles SJ: „Vallás és a politika alakítása” című cikkéből)

Dr. Nemesszeghy György
a KÉSZ Bp. XVI. elnöke

* * *

Kiadványunk megjelenését támogatta az Emberi Erőforrások Minisztériuma, a Nemzeti Együttműködési Alap és az Emberi Erőforrás Támogatáskezelő

